

Sygnatura akt XVIII C 631/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Poznań, dnia 29 grudnia 2016 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu XVIII Wydział Cywilny w następującym składzie:

Przewodniczący: SSO Iwona Godlewska

Protokolant - st. sekr. sąd. Iwona Kucemba

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 15 grudnia 2016 r. w Poznaniu

sprawy z powództwa I. J. i O. R.

przeciwko (...) SA w T.

o zapłatę

1. Zasądza od pozwanego na rzecz powódki I. J. kwotę 91.134,44 zł (dziewięćdziesiąt jeden tysięcy sto trzydzieści cztery zł i czterdzieści cztery gr) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 6 września 2013 r. do dnia zapłaty;
2. Oddała powództwo powódki I. J. w pozostałym zakresie;
3. Kosztami procesu związanymi z powództwem I. J. obciąża pozwaną w 88 %, a powódkę I. J. w 12 %, pozostawiając szczegółowe rozliczenie kosztów referendarzowi sądowemu po uprawomocnieniu się wyroku;
4. Zasądza od pozwanego na rzecz powódki O. R. kwotę 40.845 zł (czterdzieści tysięcy osiemset czterdzieści pięć zł) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwot:
  - a) 40.610 zł od dnia 6 września 2013 r. do dnia zapłaty,
  - b) 235 zł od dnia 19 września 2014 r. do dnia zapłaty;
1. Oddała powództwo powódki O. R. w pozostałym zakresie;
2. Kosztami procesu związanymi z powództwem O. R. obciąża pozwaną w 81 %, a powódkę O. R. w 19 %, pozostawiając szczegółowe rozliczenie kosztów referendarzowi sądowemu po uprawomocnieniu się wyroku

SSO Iwona Godlewska

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 7 listopada 2013 r. powódki O. R. i I. J., reprezentowane przez profesjonalnego pełnomocnika wniosły o zasądzenie od pozwanego (...) S.A. w T.:

- na rzecz powódki I. J. kwoty 99.634,33 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 6 września 2013 r. do dnia zapłaty oraz renty w kwocie po 400 zł miesięcznie płatnej do 15 każdego miesiąca wraz z ustawowymi odsetkami w przypadku opóźnienia w płatności którejkolwiek z rat, począwszy od listopada 2013 r.;
- na rzecz powódki O. R. kwoty 50.610 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 6 września 2013 r. do dnia zapłaty;

- zasądzenie od pozwanego na rzecz powódek (każdej oddzielnie) kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych;

- zwolnienie powódek od kosztów sądowych w całości.

W uzasadnieniu powódki wskazały, że M. J., mąż I. J. i ojciec O. R. był zatrudniony w firmie aktualnie działającą pod nazwą (...) S.A. z siedzibą w T.. W okresie zatrudnienia powoda pozwany prowadził działalność w zakresie produkcji wyrobów azbestowo-cementowych oraz wełny mineralnej. Wykonując czynności zawodowe był bezpośrednio ekspozycyjny na pył azbestu. M. J. był osobą niemającą problemów zdrowotnych, prowadził aktywny tryb życia, jesienią 2011 r. zaczął odczuwać problemy z oddychaniem. Od dnia 24 listopada 2011 r. był hospitalizowany i leczony z powodu szybko narastającej duszności, męczliwości. W toku kolejnych badań stwierdzono u niego nowotwór złośliwy – międzybłoniaka opłucnej. Choroba postępowała błyskawicznie i w dniu 4 lutego 2012 r. M. J. zmarł. Jako przyczynę śmierci wskazano nowotwór złośliwy, który doprowadził do niewydolności krążeniowo-oddechowej. Po jego śmierci leczący go lekarz dokonał zgłoszenia do Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego podejrzenia choroby zawodowej, co ostatecznie zostało stwierdzone decyzją z dnia 20 kwietnia 2012 r. Powódki wskazały, że M. J. był głową rodziny, stanowił dla nich wsparcie. Powódka I. J. wskazała, że po śmierci męża pogorszyła się znacznie jej sytuacja finansowa, zaś O. R. w wyniku traumy korzystała z pomocy psychologicznej. I. J. podniosła, iż w związku z chorobą i śmiercią męża poniosła dodatkowe koszty. Jako podstawę prawną w pogorszeniu sytuacji życiowej, powódki wskazały na art. 446 § 3 k.c. Powódki wyszczególniły rodzaj i zakres poszczególnych świadczeń.

Postanowieniem z dnia 29 stycznia 2014 r. Sąd oddalił wniosek powódek o zwolnienie od kosztów sądowych (k. 79). Na postanowienie Sądu zażalenie złożyła powódka I. J. (k. 83-84). Postanowieniem z dnia 15 maja 2014 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu Wydział I Cywilny w sprawie o sygn. akt I ACz 364/14 zmienił częściowo zaskarżone postanowienie i zwolnił powódkę od kosztów sądowych w zakresie opłaty od pozwu ponad kwotę 2.000 zł, oddalając zażalenie w pozostałym zakresie (102-103).

W odpowiedzi na pozew z dnia 7 lipca 2014 r. pozwany wniósł o oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powodów kosztów procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu pozwany wskazał, że powódki nie przedstawiły żadnego dowodu wskazującego na jego odpowiedzialność. Zdaniem pozwanego sam fakt rozpoznania i występowania u męża powódki choroby zawodowej nie świadczy o tym, iż była ona przyczyną jego zgonu. Pozwany uznał, że powódki nie udowodniły swoich roszczeń co do zasady jak i co do wysokości, a zgłoszone roszczenia są wygórowane, pomimo iż powinny mieć charakter uzupełniający. Pozwany stwierdził, że M. J. pracował u niego przez bardzo krótki czas, nie pracował bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu, a jedynie w zakładzie przetwarzającym azbest, nie mając bezpośredniego kontaktu z azbestem. Zwrócił uwagę, iż powódka O. R. jest osobą dorosłą, która założyła swoją rodzinę, a powódka I. J. zamieszkuje z 34-letnim synem, a zatem nie jest osobą samotną. Pozwany zakwestionował również wysokość i zasadność poniesionych wydatków przez powódki.

Pismem z dnia 18 września 2014 r. powódki rozszerzyły powództwo i O. R. wniosła o zasądzenie od pozwanego na jej rzecz dodatkowo kwoty 235 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 19 września 2014 r. do dnia zapłaty tytułem poniesionych kosztów konsultacji psychologicznych. Powódki podniosły, że M. J. nie otrzymał żadnego odszkodowania z ZUS. I. J. po śmierci męża otrzymała z ZUS jednorazowe odszkodowanie wynikające ze stwierdzonej u niego choroby zawodowej w kwocie 61.191,00 zł, która została spożytkowana na bieżące wydatki, pokrycie długów oraz pomoc córce.

W toku postępowania strony podtrzymały swoje stanowiska.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

M. J. z zawodu był spawaczem. W okresie od 18 lipca 1966 r. do 21 grudnia 1968 r. pracował w firmie (...) w M. (dawniej Fabryka (...)) na stanowisku frezera.

W okresie od 3 marca 1969 r. do 22 kwietnia 1969 r. oraz od dnia 21 kwietnia 1971 r. do dnia 21 sierpnia 1971 r. M. J. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku maszynisty maszyn – wałowego i ślusarza warsztatowego w Przedsiębiorstwie Produkcyjno-Handlowo-Usługowym (...) S.A. z siedzibą w T. (obecnie (...) S.A. z siedzibą w T.), gdzie był narażony na pył azbestu. W pierwszym okresie zatrudnienia M. J. pracował bezpośrednio przy produkcji wyrobów azbestowo-cementowych, a w drugim okresie zatrudnienia wykonywał naprawy maszyn i urządzeń bezpośrednio na halach produkcyjnych. W okresie od 23 kwietnia 1969 r. do 8 kwietnia 1971 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową.

M. J. zostały wydane przez firmę (...) S.A. świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach, z których wynika, że:

- w okresie od 03.03.1969 r. do 22.04.1969 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu na stanowisku operatora urządzeń formujących;

- w okresie od 21.04.1971 r. do 21.08.1971 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace przy produkcji materiałów azbestowo-cementowych na stanowisku robotniczym w zakładzie przetwarzającym azbest.

Firma prowadziła działalność w zakresie produkcji wyrobów azbestowo-cementowych oraz wełny mineralnej w okresie od 1967 r. do 1988 r. W 1968 r. działały 4 linie produkcyjne, które były przeznaczone do produkcji eternitu i podlegały kontroli mechaniczno-elektrycznej. Początkowo pracownicy pracowali przy azbeście bez środków higieny osobistej. M. J. nie posiadał środków ochronnych, które chroniłyby drogi oddechowe. W firmie stwierdzono wśród pracowników 218 przypadków wystąpienia choroby zawodowej, przy czym dotyczyło to pracowników nie tylko pracujących przy linii produkcyjnych, ale również w działach pomocniczych.

(...) S.A. nie dysponuje wynikami pomiarów stężenia włókien azbestu w powietrzu z okresu zatrudnienia M. J. na rzecz spółki. Wyniki pomiarów czynnika szkodliwego dla zdrowia występującego w środowisku pracy wykonanych w latach 1988 i 1989 przez (...) Towarzystwo (...) w Ł. wykazały zawyżone stężenia włókien respirabilnych azbestu na terenie całego zakładu, tj. zarówno w pomieszczeniach pracy jak i poza nimi.

Dowód: życiorys M. J. (k. 310), opinia z zakładu pracy – Fabryki (...) w M. (k. 311), dokumenty znajdujące się w aktach sprawy Wojewódzkiej (...) w P. znak: DN-HP.906.1.16.2012, w szczególności: świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach z PPHU (...) S.A. (k. 3-4), pismo (...) S.A. z dnia 20 marca 2012 r. dot. przebiegu pracy zawodowej M. J. (k. 10), odpis z KRS pozwanej spółki (k. 50-53), świadectwo pracy z firmy (...) w M. dawniej Fabryka (...) (k. 71), zaświadczenie o odbyciu zasadniczej służby wojskowej (k. 81), decyzja (...) Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego z dnia 7 grudnia 2012 r. (k. 98-101 oraz k. 225-228 akt sprawy), zeznania powódki I. J. (k. 148-150), zeznania za stronę pozwaną prezesa zarządu A. K. (k. 189-191).

W okresie od 24 sierpnia 1971 r. do 31 października 1990 r. oraz od 1 grudnia 1990 r. do 28 lutego 1991 r. był zatrudniony w (...) S.A. w P., stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace przy montażu konstrukcji metalowych na wysokości oraz spawaniu i wycinaniu gazowym oraz elektrycznym. W okresie od 1 marca 1991 r. do 30 kwietnia 1991 r. M. J. był zatrudniony w firmie (...) Sp. z o.o. Oddział w J. również na stanowisku spawacza, montera konstrukcji metalowych, wykonując prace przy montażu konstrukcji stalowych na wysokości oraz spawaniu i wycinaniu gazowym oraz elektrycznym.

Następnie został zatrudniony w Przedsiębiorstwie Budowlano- (...) s.c. z siedzibą w I. na stanowisku spawacza, jeździł również na delegacje. M. J. w latach 1971-2004 pracował również przy spawaniu śluzy wyładowczej pieca wapiennego oraz jako monter-spawacz i spawacz.

Dowód: dokumenty znajdujące się w aktach sprawy Wojewódzkiej (...) w P. znak: DN-HP.906.1.16.2012, w szczególności: umowa zlecenia, świadectwa pracy, świadectwa wykonywania prac w szczególnych warunkach M. J. z innych zakładów pracy (k. 68-80).

M. J. w dniu 12 grudnia 2011 r. z powodu narastającej duszności został przyjęty do Oddziału Wewnętrznego Szpitala (...) w I., gdzie rozpoznano narastający płyn w prawej jamie opłucnej. Terapeutycznie podjęto dwukrotnie próbę usunięcia płynu. Na skutek powikłań wystąpiła odma opłucnowa, założono dren opłucnowy. Na podstawie całości postępowania leczniczo-diagnostycznego wstępnie rozpoznano chorobę nowotworową opłucnej. W Publicznym Specjalistycznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej Szpitala (...) w I. przebywał do dnia 12 grudnia 2011 r. Następnie M. J. został przekazany do (...) Centrum Pulmonologii Oddziału Chorób Płuc i Leczenia Raka Płuc w B.. Do czasu uzyskania wyników badań onkologicznych, w dniu 23 grudnia 2011 r. został wypisany do domu. Nie stwierdzono wówczas problemów oddechowych. Po uzyskaniu wyniku badania histopatologicznego i rozpoznaniu mesothelioma ponownie przyjęto go w dniu 24 stycznia 2012 r. do Centrum do Oddziału Chorób Płuc i Leczenia Raka Płuc, w celu leczenia chemioterapią. Zakwalifikowano go do programu Cisplatyna/Pemetrexed. Podano leki I kursu. Stwierdzono dobrą tolerancję leczenia i w dniu 26 stycznia 2012 r. wypisano do domu z zaleceniem ponownego zgłoszenia się do Oddziału w celu kontynuacji chemioterapii w dniu 14 lutego 2012 r.

Ze względu na pogarszający się stan zdrowia M. J. zmarł w swoim domu w dniu 4 lutego 2012 r. W karcie zgonu jako przyczynę śmierci wskazano nowotwór złośliwy – międzybłoniak opłucnej, który doprowadził do niewydolności krążeniowo- oddechowej.

Dowód: odpis skrócony aktu zgonu (k. 27), karta informacyjna z dnia 12 grudnia 2011 r. (k. 31-32), skierowanie do (...) Centrum Pulmonologii (k. 33), karta informacyjna z dnia 23 grudnia 2011 r. (k. 34-35), historia choroby (k. 36), karta informacyjna z dnia 26 stycznia 2012 r. (k. 37-38), karta zgonu (k. 39), opinia biegłego pulmonologa M. W. z dnia 8 grudnia 2015 r. (k. 271-272), zeznania powódki I. J. (k. 148-150), zeznania powódki O. R. (k. 150-153).

W dniu 5 marca 2012 r. do Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w G. wpłynęło zgłoszenie podejrzenia chorobowy zawodowej u zmarłego M. J.. Zgłoszenia dokonał leczący lekarz pulmonolog w dniu 14 lutego 2012 r. Orzeczeniem lekarskim Nr Ch Z – 22/2012 o rozpoznaniu choroby zawodowej z dnia 12 kwietnia 2012 r., w oparciu o aktualny wykaz chorób zawodowych w poz. nr 17.2 rozpoznano nowotwory złośliwe powstałe w następstwie działania czynników występujących w środowisku pracy, uznanych za rakotwórcze u ludzi; międzybłoniak opłucnej lub otrzewnej. W toku postępowania z wysokim prawdopodobieństwem stwierdzono, że M. J. wykonując czynności zawodowe eksponowany był na pył azbestu, tj. czynnik uznany za rakotwórczy u ludzi.

Decyzją Nr OH.HP-4361-4/12 z dnia 20 kwietnia 2012 r. o stwierdzeniu choroby zawodowej Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w G., stwierdził u M. J. chorobę zawodową, tj. nowotwory złośliwe powstałe w następstwie działania czynników występujących w środowisku pracy, uznanych za rakotwórcze dla ludzi – międzybłoniak opłucnej. Rozpoznaną chorobę tj. międzybłoniak opłucnej uznano za charakterystyczną w związku z narażeniem na pył azbestu, mimo krótkiego okresu narażenia w pracy zawodowej.

Od powyższej decyzji odwołanie złożyła pozwana spółka.

Decyzją z dnia 7 grudnia 2012 r. (znak: DN-HP.9012.9.46.2012) (...) Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny utrzymał w mocy decyzję z dnia 20 kwietnia 2012 r.

Dowód: skierowanie w celu rozpoznania choroby zawodowej (k. 41), pismo Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w G. z dnia 28 marca 2012 r. (k. 43), dokumenty znajdujące się w aktach sprawy Wojewódzkiej (...) w P. znak: DN-HP.906.1.16.2012, w szczególności: zgłoszenie podejrzenia choroby zawodowej (k. 7), protokół z postępowania dot. zgłoszenia podejrzenia choroby zawodowej (k. 8), orzeczenie lekarskie Nr Ch Z – 22/2012 z dnia 12 kwietnia 2012 r. (k. 23), decyzja z dnia 20 kwietnia 2012 r. o stwierdzeniu choroby zawodowej (k. 26), odwołanie

od decyzji (k. 30-32), decyzja (...) Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego z dnia 7 grudnia 2012 r. (k. 98-101).

M. J. do czasu hospitalizacji z powodu międzybłoniaka opłucnej nie chorował przewlekłe z powodu schorzenia układu oddechowego.

Nowotwór złośliwy międzybłoniak opłucnej uznany za chorobę zawodową był lub z wysokim prawdopodobieństwem mógł być skutkiem pracy zmarłego w firmie (...) S.A., obecnie (...) S.A. przy produkcji materiałów cementowo-azbestowych. Istnieje bezpośredni związek przyczynowo-skutkowy z rozpoznaną i udokumentowaną chorobą zawodową a zgonem M. J.. Brak podstaw do stwierdzenia by wpływ na powstanie nowotworu złośliwego z powodu którego zmarł M. J. miała praca u innych pracodawców niż (...) S.A.

Dowód: opinia biegłego pulmonologa M. W. z dnia 8 grudnia 2015 r. (k. 271-272), opinia uzupełniająca biegłego pulmonologa M. W. z dnia 1 kwietnia 2016 r. (k. 323).

Małżonkowie M. i I. J. byli zgodnym małżeństwem. Wychowywali córkę O. J. obecnie R. oraz syna G. J.. Wspólnie jeździli nad morze, na rowerach, spotykali się z rodziną oraz przy grillu. Razem zajmowali się domem i załatwianiem spraw urzędowych. M. J. był głową rodziny. Wykonywał wszelkie prace techniczne oraz remonty w domu. Spędzał z małżonką każdą wolną chwilę. M. J. posiadał prawo jazdy oraz samochód, nie palił papierosów. Nie chorował, nie skarżył się choroby płucno-oskrzelowe.

O. R. mieszka na stałe w Wielkiej Brytanii wraz z mężem oraz małoletnim synem. Do Wielkiej Brytanii wyjechała w okresie, kiedy żył jej ojciec M. J..

Syn G. J. nie pomaga w pracach domowych, ani w remontach. G. J. posiada dziecka – córkę z A. M., ale z nią nie mieszka. Nie ma kontaktu z matką swojego dziecka. Syn powódki kilka lat temu pracował (przed śmiercią swojego ojca). Obecnie nie pracuje, pozostając na utrzymaniu matki.

Dowód: odpis skrócony aktu małżeństwa (k. 28), odpis skrócony aktu urodzenia (k. 29), zeznania świadka M. Ł. (k. 142-144), zeznania świadka A. M. (k. 144-145), zeznania świadka T. R. (k. 145-147), zeznania powódki I. J. (k. 148-150), zeznania powódki O. R. (k. 150-153).

Gdy M. J. zachorował, do Polski przyleciała jego córka O. R.. Razem z powódką I. J. wspólnie zajmowały się M. J.. Powódka O. jeździła wraz ze swoim ojcem do Szpitala do B.. Powódki do B. jeździły 3 razy w tygodniu, a do I. codziennie. Córka była w Polsce przez cały okres choroby swojego ojca. O. R. przyleciała wówczas ze swoim 2-letnim synem, a jej ówczesny partner T. R. pracował i mieszkał w Wielkiej Brytanii. I. J. w związku z chorobą męża podupadła na zdrowiu, pogorszył się jej stan psychiczny. G. J. nie pomagał przy chorobie swojego ojca.

I. J. za wozienie samochodem do szpitala płaciła 300 zł miesięcznie. Ponadto kupowała soki oraz żywność, poza szpitalnym wyżywieniem, jakie otrzymywał jej mąż. Na dodatkowe wyżywienie przeznaczyła kwotę około 200 zł. Na pobyt w szpitalu kupiła mężowi nową piżamę, kaptcie i ręczniki, za kwotę 300 zł. Dostarczyła mężowi również środków czystości i higieny.

O. R. załatwiała wszystkie sprawy związane z pogrzebem M. J. oraz nagrobkiem i odszkodowaniem z ZUS-u. I. J. kupiła nagrobek granitowy za kwotę 5.000 zł, zaś za postawienie nagrobka na cmentarzu powódka uiściła opłatę w wysokości 350 zł. Za rezerwację miejsca na cmentarzu, powódka na rzecz małżonka wydatkowała kwotę 800 zł. Pozostałe koszty związane z pogrzebem to: wiązanki kwiatów 290 zł, wykopanie grobu 900 zł, usługa pogrzebowa wraz z trumną, krzyżem, tabliczką i trąbką 3.088,80 zł, ogłoszenie w gazecie, nekrologi 105,53 zł. Wszystkie koszty związane z pogrzebem pokryła I. J..

Powódka I. J. otrzymała w 2012 r. jednorazowe odszkodowanie z ZUS-u w wysokości 61.191,00 zł oraz odszkodowanie z (...), gdyż jej mąż był ubezpieczony na życie.

O. R. po śmierci ojca przyjeżdżała częściej do Polski. Spędziła w Polsce wakacje w 2012 r., aby wspierać matkę.

Dowód: rachunek za nagrobek (k. 50), dowód wpłaty za postawienie nagrobka (k. 51), dowód wpłaty za rezerwację miejsca (k. 52), dowód wpłaty zaliczki na nagrobek (k. 52), rachunek za wiązanki kwiatów (k. 53), faktura za wykopanie grobu (k. 54), faktura za usługę pogrzebową (k. 55), faktura za ogłoszenie w gazecie, nekrologii (k. 56), decyzja z dnia 18 czerwca 2012 r. o przyznaniu jednorazowego odszkodowania (k. 167), zeznania świadka A. M. (k. 144-145), zeznania świadka T. R. (k. 145-147), zeznania powódki I. J. (k. 148-150), zeznania powódki O. R. (k. 150-153).

Powódka I. J. od 1991 r. zmaga się ze złym stanem zdrowia psychicznego - choruje na schizofrenię paranoidalną. Podjęła leczenie i uzyskiwała wsparcie psychiczne od męża. Zażywa leki przeciwurojeniowe. I. J. po urodzeniu drugiego dziecka zajmowała się domem i dziećmi, a mąż M. w tym czasie dużo wyjeżdżał zostawiając powódkę z obowiązkami domowymi. Powódka czuła się przeciążona, przeżywała lęki i niepokoje związane z codziennym funkcjonowaniem. Najprawdopodobniej w tym czasie rozwinęły się pierwsze objawy schizofrenii paranoidalnej (zespołu paranoidalnego). Powódka podjęła leczenie i wobec postawy męża oraz opieki zyskano proces, który nazywany jest „zejściem choroby”.

I. J. przed śmiercią męża była osobą energiczną i towarzyską. Posiada prawo jazdy, ale nie jeździ samochodem. Wcześniej mąż ją woził, a obecnie jeździ samochodem. Gdy M. J. żył, to mobilizował powódkę do aktywności. Powódka miała swoje obowiązki, gotowała, prała, sprzątała.

Dowód: zaświadczenie lekarskie (k. 57), opinia biegłej psychiatry D. K. z dnia 30 sierpnia 2016 r. (k. 390-394), zeznania świadka A. M. (k. 144-145), zeznania świadka T. R. (k. 145-147), zeznania powódki I. J. (k. 148-150), zeznania powódki O. R. (k. 150-153).

I. J. po śmierci męża nie radzi sobie z prowadzeniem domu, nie spotyka się ze znajomymi oraz rodziną i przestała o siebie dbać. Nie interesuje się sprawami życia codziennego, nie jeździ na wakacje. Powódka jest beczynna apatyczna, ciągle niechętna do aktywności, stała się wycofana emocjonalnie. Ogląda telewizję, ale bez zrozumienia, nie zna faktów z życia społeczno-politycznego. Wychodzi z mieszkania tylko na spacer z psem oraz na zakupy. W płaceniu rachunków pomaga koleżanka powódki, która pilnuje, by zostały zapłacone na czas. Mieszka razem z dorosłym synem, który nie pracuje i jest na utrzymaniu powódki. Syn I. J. nie otrzymuje żadnego zasiłku.

O. R. chciała zabrać matkę do Wielkiej Brytanii, ale ta się nie zgodziła. Powódka nie może liczyć na wsparcie psychiczne syna G..

I. J. nadal leczy się psychiatrycznie i zażywa leki przeciwdepresyjne. Do psychiatry jeździ co 3 miesiące.

Dowód: opinia biegłej psychiatry D. K. z dnia 30 sierpnia 2016 r. (k. 390-394), zeznania świadka A. M. (k. 144-145), zeznania świadka T. R. (k. 145-147), zeznania powódki I. J. (k. 148-150), zeznania powódki O. R. (k. 150-153).

Przed śmiercią małżonkowie J. otrzymywali emerytury. M. J. otrzymywał emeryturę w wysokości 1.803,61 zł, a I. J. 1.338,47 zł, łącznie dysponowali dochodem w wysokości ponad 3.000 zł. Po śmierci męża, powódce zamieniono emeryturę na rentę rodzinną i otrzymuje ok. 2.000 zł miesięcznie renty rodzinnej. Sytuacja materialna I. J., po śmierci męża uległa pogorszeniu. Pożyczała pieniądze od rodziny oraz sąsiadów. Nie kupuje prezentów wnuczce. Powódka na rachunki wydaje kwotę ok. 1.000 zł miesięcznie, a pozostałą kwotę 900 zł przeznacza na bieżące wydatki, w tym na utrzymanie syna. Powódka I. J. w 2013 r. zaciągnęła kredyt w wysokości 1.400 zł na święta Bożego Narodzenia. Po śmierci męża przeprowadziła remont pokoju. Remont został przeprowadzony przez wynajętych w tym celu pracowników, którzy za usługę wzięli 1.700 zł, bez kosztów związanych z zakupem materiałów. Za naprawę lodówki zapłaciła 100 zł. Obecnie remonty w domu przeprowadza wynajęty przez powódkę O. R. pracownik. O. R. przesyła w miarę swoich możliwości i potrzeb finansowych (wydatków) matki pieniądze na utrzymanie w kwocie po około 150 zł miesięcznie.

Dowód: przekaz pocztowy – potwierdzenie wypłaty renty rodzinnej (k. 65), umowa pożyczki z dnia 17 grudnia 2013 r. (k. 85-90), pismo z ZUS z dnia 29 października 2014 r. (k. 177), pismo z ZUS z dnia 9 października 2014 r. (k. 178), zeznania powódki I. J. (k. 148-150).

O. R. była związana z ojcem. Jeździli zimą na łyżwy, a latem nad morze. Zmarły nauczył ją jeździć na rowerze i łyżwach. M. J. był dla niej autorytetem, była „córeczką tatusia”. Wspierał ją duchowo i finansowo, często rozmawiali. Opłacał jej studia, a potem przekazywał pieniądze na jej syna F.. W chwili śmierci M. J. nie była zamężna, ale myślała o ślubie z obecnym mężem. Mieszkała w Anglii i wychowywała syna, nie pracowała. Ślub się odbył, ale nie było wesela, uroczystość była skromna. Córka M. J. wzięła ślub cywilny.

Dowód: zeznania świadka A. M. (k. 144-145), zeznania świadka T. R. (k. 145-147), zeznania powódki I. J. (k. 148-150), zeznania powódki O. R. (k. 150-153).

Powódka O. R. posiada wykształcenie wyższe licencjackie. Legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, które ma charakter trwały. Nadal mieszka w Wielkiej Brytanii wraz z mężem i dzieckiem, wynajmują dom. Gdy przyjeżdża do Polski, załatwia różne sprawy, nie tylko urzędowe. Brat powódki nie załatwia spraw urzędowych i tym samym nie pomaga swojej matce. Wcześniej powódka O. R. przyjeżdżała rzadziej do Polski, po śmierci ojca przyjeżdża 4-5 razy w roku, w tym na wakacje, święta. Na bilety lotnicze dla siebie i syna wydawała około 200 funtów w obie strony. Udziela pomocy finansowej matce, w tym opłaca rachunki oraz daje jej wsparcie psychiczne.

W Wielkiej Brytanii powódka nie pracuje. Na utrzymanie rodziny zarabia jej mąż. Za przedszkole syna płaci 400 funtów miesięcznie. Przed śmiercią ojca również nie pracowała, a po jego śmierci nie szukała pracy, gdyż często wyjeżdżała do Polski. Powódka otrzymuje w Wielkiej Brytanii tzw. benefity w wysokości ok. 800-1.000 funtów i z tego powodu nie podejmuje pracy - jeżeli powódka podjęłaby zatrudnienie, to utraci benefity. Mąż powódki otrzymuje wynagrodzenie w podobnej wysokości.

O. R. leczy się psychologicznie w Polsce oraz zażywa leki psychotropowe. W 2013 r. na leczenie przeznaczyła kwotę 770 zł, a w 2014 r. kwotę 80 zł na konsultację psychologiczną. Powódka zmaga się z zaburzeniami adaptacyjnymi obejmującymi: depresyjny nastrój, zwiększony poziom lęku, zamartwianie się, poczucie niemożności poradzenia sobie, ograniczoną zdolność do skutecznego wykonywania codziennych działań, anhedonię, labilność emocji, stan podwyższonego pobudzenia, często afekt patologiczny, agresywną wrogość, reagowanie popędowością utratę kontroli panowania nad emocjami. Ponadto cierpi na zaburzenia poznawcze w postaci problemów z przerzutowością uwagi, elastycznością myślenia, zaburzeniami koncentracji z zaburzoną pamięcią operacyjną. Problemy z zaburzeniem koncentracji uwiarydliły się po śmierci M. J.. Powódka po śmierci ojca stała się bardziej nerwowa, agresywna i płaczliwa.

Dowód: orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (k. 10), rachunki za konsultacje psychologiczne, dowód wpłaty (k. 58, 137-138), opinie psychologiczne wraz z badaniami z 2013 r. (k. 59-64), zeznania świadka A. M. (k. 144-145), zeznania świadka T. R. (k. 145-147), zeznania powódki O. R. (k. 150-153).

Powódka I. J. jest zorientowana autopsychicznie prawidłowo, widoczne zaburzenia pamięci świeżej, tok myślenia wyraźnie spowolniony, raczej bez zaburzeń treści myślenia, napęd obniżony, jednostajne, afekt błady, zubożone. U powódki występuje kontakt słowno-pojęciowy logiczny, nastrój płytko obniżony, afekt błady, słaba modulacja emocjonalna. U powódki rozpoznano: wysoką gotowość do reagowania niepokojem i lękiem nawet w neutralnych sytuacjach, zaznaczoną tendencję do antycypacji lękowych, obniżoną sprawność w obszarze pamięci świeżej, operacyjnej, koncentracji uwagi dowolnej, obniżoną odporność na dystraktory, prawidłową orientację autopsychiczną, allopsychiczną, zubożenie zainteresowań, deficyt motywacyjny w obszarze podejmowania aktywności zadaniowej. Powódka nie ujawnia patologicznych treści spostrzegania ani ostrych stanów psychotycznych, trudności z regulacją rytmów dobowych, chroniczne trudności z zasypianiem.

Obecny stan psychiczny i poziom funkcjonowania I. J. ma ścisły związek ze śmiercią męża, głównego opiekuna powódki. Leczenie powódki jest niedostateczne. Po śmierci męża ujawniły się wcześniej niezauważalne deficyty poznawcze, wycofanie emocjonalne i społeczne powódki. Śmierć męża spowodowała, że objawy należące do kręgu „negatywnych” schizofrenii ujawniły się silniej. Powódka przeżyła żałobę i związane z tym większe niż dotychczas poczucie bezradności, lęku i niepokoju o własną przyszłość.

Powódka na skutek utraty bliskiej osoby, zerwania ważnej więzi emocjonalnej doświadczyła emocjonalnej dekompensacji, wycofała się z aktywności realizowanej na poziomie indywidualnym i społecznym. Przeżywa powiklaną żałobę, nie tylko po mężu, najlepszym przyjacielu, ale też w pewnym sensie „protezę” pewnej części jej osobowości, która choruje i przyczynia się do tego, że powódka nie jest w stanie samodzielnie funkcjonować w sposób prawidłowy, odczuwać satysfakcji z życia i jego dobrej jakości.

Strata męża nie spowodowała zaburzeń psychicznych powódki, z uwagi na fakt, że powódka choruje i leczy się psychiatrycznie od kilkunastu lat. Nie pozostawia jednak wątpliwości fakt znacznego pogorszenia się funkcjonowania powódki na płaszczyźnie emocjonalnej i psychospołecznej po śmierci małżonka. Powódka straciła oparcie, poczucie sensu życia, osobę która była nie tylko mężem, nie również przyjacielem, mobilizowała do podejmowania aktywności zadaniowej, uczestniczenia w życiu rodzinnym i towarzyskim. Śmierć M. J. przyczyniła się do nasilenia symptomów zaburzeń psychicznych powódki.

Dowód: opinia biegłej psychiatry D. K. z dnia 30 sierpnia 2016 r. (k. 390-394), opinia biegłej psycholog E. M. z dnia 30 sierpnia 2016 r. (k. 396-399), zeznania biegłej D. K. na rozprawie w dniu 15 grudnia 2016 r. (k. 419).

Powódki reprezentowane przez profesjonalnego pełnomocnika, pismem z dnia 28 sierpnia 2013 r. wezwały pozwanego do zapłaty na ich rzecz zadośćuczynienia i odszkodowania w związku z chorobą i śmiercią M. J.. I. J. domagała się zapłaty kwoty 120.000 zł tytułem zadośćuczynienia, 30.000 zł tytułem odszkodowania, zaś O. R. kwoty 80.000 zł tytułem zadośćuczynienia i 15.000 zł tytułem odszkodowania. Powódki zobowiązały pozwanego do wypłaty świadczeń do dnia 5 września 2013 r.

W odpowiedzi na wezwanie do zapłaty, pozwana spółka w piśmie z dnia 11 września 2013 r. nie uznała zgłoszonych roszczeń co do zasady jak i wysokości.

Pismem z dnia 29 października 2013 r. powódka I. J. wezwała pozwanego do zapłaty na jej rzecz renty w kwocie po 500 zł miesięcznie, począwszy od marca 2012 r.

Dowód: wezwanie do zapłaty (k. 70), pismo pozwanego z dnia 11 września 2013 r. (k. 71), pismo powódek z dnia 29 października 2013 r. (k. 72).

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie powołanych wyżej dokumentów, zeznań powódek, za pozwanego Prezesa zarządu A. K. i świadków oraz opinii biegłych: pulmonologa M. W. z dnia 8 grudnia 2015 r. (k. 271-272), opinii uzupełniającej biegłego pulmonologa M. W. z dnia 1 kwietnia 2016 r. (k. 323), a także opinii biegłej psychiatry D. K. z dnia 30 sierpnia 2016 r. (k. 390-394), opinii biegłej psycholog E. M. z dnia 30 sierpnia 2016 r. (k. 396-399) i zeznań biegłej psychiatry D. K. z dnia 15 grudnia 2016 r. (k. 419).

Zgromadzone w sprawie dokumenty urzędowe i prywatne należało uznać za w pełni wiarygodne. Zgodnie z treścią art. 244 k.p.c. dokumenty urzędowe stanowią dowód tego co zostało w nich urzędowo zaświadczone. Zgodnie natomiast z treścią art. 245 k.p.c. dokumenty prywatne stanowią dowód tego, że osoba, która je podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Wiarygodność załączonych przez strony kserokopii dokumentów nie budziła wątpliwości Sądu. Mimo, że kserokopia nie jest dokumentem, a stanowi jedynie element twierdzenia strony o istnieniu dokumentu o treści odpowiadającej kserokopii, to w niniejszej sprawie żadna ze stron nie podniosła zarzutów kwestionujących istnienie określonych dokumentów prywatnych czy urzędowych. Zgromadzone w sprawie dokumenty nie były

kwestionowane przez strony, również Sąd nie znalazł podstaw, aby ich wiarygodność czy autentyczność kwestionować z urzędu.

Sąd pominął dowód z dokumentów przedłożonych przez stronę pozwaną w postaci literatury medycznej (szkodliwość azbestu k. 198-199, choroby układu oddechowego u spawaczy k. 296-303, 354-361, szkodliwe działanie procesów spawania na organizm człowieka i jego środowisko k. 304-305, szczegółowa inwentaryzacja wyrobów zawierających azbest k. 306-309), zarządzenia nr 9 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 1 sierpnia 1983 r. wraz z załącznikiem – wykazem stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach (k. 200-215). Pozwany próbował wykazać w toku postępowania i za pośrednictwem w/w dokumentów, że M. J. pracował bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu w okresie od 3 marca 1969 r. do 22 kwietnia 1969 r. i tak krótki okres czasu nie mógł doprowadzić u niego do choroby zawodowej. Niemniej jednak przeprowadzone postępowanie dowodowe wykazało, że pył azbestu u pozwanego doprowadził do wystąpienia u M. J. choroby zawodowej. Przedłożone przez pozwanego dokumenty stanowiły jedynie polemikę z ustaleniami dokonanyymi przez biegłego M. W. oraz przedstawiały taktykę przyjętą przez pozwanego w niniejszym procesie. W związku z tym, nie mogły stanowić podstawy rozstrzygnięcia.

Zeznaniom świadków M. Ł., A. M. i T. R. Sąd dał wiarę w całości, albowiem ich zeznania były spójne, logiczne, rzeczowe i zgodne z pozostałym materiałem dowodowym zgromadzonym w niniejszej sprawie.

Zeznaniom powódek I. J. i O. R. Sąd dał w całości wiarę. Korelowały ze zgromadzonym materiałem dowodowym, w tym dokumentami, zeznaniami świadków i opiniami biegłych. Ich zeznania nie były pozbawione emocji. Powódki w sposób rzeczowy opisały relacje jakie łączyły ich z M. J., wpływ jego śmierci na ich obecne funkcjonowanie, wydatki poniesione w związku z jego chorobą i pogrzebem. Powódki potwierdziły, że M. J. przy azbeście był zatrudniony tylko u pozwanego.

Zeznaniom Prezesa Zarządu pozwanej spółki (...) Sąd dał wiarę. Jego zeznania były logiczne i rzeczowe. Jego zeznania w przeważającej mierze nie przyczyniły się do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, nie znał męża i ojca powódek. Niemniej jednak A. K. przedstawił strukturę pracy w pozwanej spółce oraz wskazał, że występowały wśród pracowników zachorowania, które zostały uznane za chorobę zawodową.

Sąd uznał za przydatne dla rozstrzygnięcia opinie biegłego sądowego z zakresu pulmonologii M. W. sporządzone na potrzeby niniejszej sprawy na okoliczność czy stwierdzony u M. J. nowotwór złośliwy międzybłoniak opłucnej uznany za chorobę zawodową był lub z wysokim prawdopodobieństwem mógł być skutkiem pracy w (...) S.A. obecnie (...) S.A. przy produkcji materiałów cementowo-azbestowych w warunkach bezpośredniej ekspozycji na azbest przy założeniu, że M. J. nigdzie indziej nie był narażony na ekspozycję na azbest oraz czy stwierdzony u niego nowotwór złośliwy międzybłoniak opłucnej był przyczyną zgonu. Zdaniem Sądu, opinie te były kompletne, nie zawierały luk i błędów logicznych, wykonane zostały w sposób fachowy, zgodnie ze standardami obowiązującymi biegłych.

Do opinii zasadniczej biegłego sądowego M. W. z dnia 8 grudnia 2015 r. (k. 271-272) zastrzeżenia złożył pozwany w piśmie z dnia 23 grudnia 2015 r. (k. 277-278). Wniósł o sporządzenie opinii uzupełniającej uwzględniającej ewentualne przyczynienie się warunków zatrudnienia M. J. w jego innych miejscach zatrudnienia niż u pozwanej do zachorowania na międzybłoniaka opłucnej. Biegły w opinii uzupełniającej z dnia 1 kwietnia 2016 r. (k. 323) stwierdził, że strona pozwana przywołuje dane dotyczące okresu narażenia zawodowego na pył azbestu. Przytoczona w piśmie informacja to czas narażenia zawodowego na pył azbestu w wymiarze 6 miesięcy. W ocenie biegłego informacja ta była wiadoma instytucjom orzeczniczym w wyniku decyzji, których rozpoznano i orzeczono prawomocnie chorobę zawodową. Biegły podtrzymał swoją opinię i podkreślił, że przyczyną zgonu M. J. była choroba zawodowa, a wobec tego brak podstaw do kwestionowania związku choroby międzybłoniaka opłucnej a zatrudnieniem zmarłego u poprzednika prawnego pozwanego. Ponadto Sąd pragnie zwrócić uwagę, iż w toku postępowania stwierdzającego istnienie choroby zawodowej ustalono, że międzybłoniak opłucnej powstał u pozwanego w związku z pracą u niego, a w żadnym innym zakładzie pracy nie występowały czynniki wpływające na rozwój tej choroby. Pozwany nadal kwestionował opinię biegłego M. W. (pismo z dnia 19 kwietnia 2016 r. k. 352-353), jednakże nie przedstawił dowodów, które skutecznie

by podważyły wiarygodność opinii biegłego, tym bardziej przedłożone przez pozwanego opracowanie medyczne pt. choroby układu oddechowego u spawaczy (k. 354-361).

W toku niniejszego postępowania Sąd przeprowadził również dowód z opinii biegłych psychologa E. M. i psychiatry D. K. na okoliczność stanu zdrowia psychicznego powódki I. J. przed śmiercią męża oraz po jego śmierci i skutki w tej sferze na dalsze funkcjonowanie.

Do opinii zasadniczych z dnia 30 sierpnia 2016 r. biegłej psychiatry D. K. (k. 390-394) oraz biegłej psycholog E. M. (k. 396-399) zastrzeżenia złożył pozwany w piśmie z dnia 30 września 2016 r. (k. 403). Na rozprawie w dniu 15 grudnia 2016 r. biegła psychiatra D. K. ustosunkowała się do wszystkich zarzutów pozwanego. Biegła wskazała, iż bardzo często dawka leków podawanych pacjentom jest taka sama przez kilkadziesiąt lat, gdyż jest to dawka podtrzymująca i nie jest zmieniana jak się nic nowego nie dzieje. W tym przypadku jest to dawka która powoduje, że dany pacjent funkcjonuje prawidłowo nie zdradza objawów psychotycznych i nie ma problemów z wykonywaniem codziennych obowiązków. W przypadku powódki taka sytuacja miała miejsce do śmierci męża, który był jej faktycznym opiekunem. Biegła podkreśliła, że w przypadku pacjentów chorujących na schizofrenię jest bardzo częste, że oni nie biorą leków, wtedy opiekunowie faktyczni zwracają lekarzowi uwagę, że pacjenci nie biorą leków. Powódka nie brała tych leków równie przed śmiercią męża ale wtedy funkcjonowała prawidłowo. Powódka straciła opiekuna, który miałby na proces leczenia faktyczną kontrolę. Strony nie zgłaszały dalszych zastrzeżeń do opinii biegłych.

Oceniając wartość dowodową opinii wskazać należy, że specyfika jej oceny wyraża się w tym, że sfera merytoryczna opinii jest kontrolowana przez Sąd, który nie posiada wiadomości specjalnych, zgodnie z zasadami wyrażonymi w art. 233 k.p.c., to jest w zakresie zgodności z zasadami logicznego myślenia i wiedzy powszechnej (por. wyrok SN z dnia 15.03.2002r., II CKN 729/99).

Opinie na potrzeby niniejszej sprawy sporządzili biegli: pulmonolog M. W., biegła psycholog E. M. i psychiatra D. K.. Wskazać należy, że wnioski zawarte w opiniach poddawały się pozytywnej ocenie Sądu, gdyż pozostawały w zgodzie z zasadami logiki i wiedzy powszechnej, a osoby je sporządzające dysponowały poziomem wiedzy i doświadczeniem życiowym adekwatnym do stwierdzenia okoliczności objętych tezami dowodowymi. Nadto, wnioski wynikające z opinii znalazły potwierdzenie również w pozostałym zebranych w sprawie materiale dowodowym, w tym w zeznaniach świadków, powodów i dokumentacji, w szczególności z postępowania o stwierdzenie choroby zawodowej. Wymaga także podkreślenia, że sposób motywowania oraz stopień stanowczości wyrażonych w opiniach biegłych sądowych wniosków, nie budził żadnych zastrzeżeń Sądu. Opinie zostały wydane po przeprowadzeniu badań powódki oraz w oparciu o analizę dokumentacji zgromadzonej w aktach sprawy. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, iż opinia biegłego podlega ocenie, jak każdy inny dowód, według art. 233 § 1 k.p.c. W wypadkach opinii biegłego, gdy w grę wchodzi wiedza specjalistyczna, kontrola wiarygodności opinii i wypowiedzi biegłego jest utrudniona. Dokonując zatem jej oceny Sąd kontroluje wnioski i wywody opinii, pod kątem widzenia ich zgodności z zasadami logiki, poziomu wiedzy biegłego, sposobu motywowania stanowiska, podstaw opinii (powoływania się na piśmiennictwo i inne źródła, stosowania konkretnych metod badawczych), a także ustaleniami czynionymi na podstawie innych przeprowadzonych w sprawie dowodów.

Sąd nie znalazł zatem żadnych podstaw, aby zakwestionować z urzędu w/w opinie oraz wyjaśnienia biegłej D. K. uznając je za wysoce przydatne przy czynieniu ustaleń faktycznych w niniejszej sprawie i redakcji treści orzeczenia kończącego postępowanie. Uznać należy, iż opinie te dostarczyły Sądowi tzw. wiadomości specjalnych w myśl art. 278 § 1 k.p.c.

Sąd oddalił wnioski dowodowe pozwanego o przeprowadzenie dowodu z opinii Instytutu Medycyny pracy im. J. N. w Ł. na okoliczność czy warunki zatrudnienia M. J. w innych miejscach pracy niż u pozwanej, a w szczególności jego praca w spawalnictwie mogły przyczynić się do zachorowania przez niego na międzybłoniaka opłucnej (pismo z dnia 19 kwietnia 2016 r. k. 352-353), o przesłuchanie lekarza psychiatry prowadzącego powódki oraz o zobowiązanie powódki do podania poradni, w których się leczy. Zdaniem Sądu przeprowadzenie dowodu z opinii Instytutu Medycyny Pracy miało na celu podważenie opinii biegłego pulmonologa, który jednoznacznie stwierdził, że choroba

zawodowa powstała u M. J. w związku z narażeniem na azbest u pozwanego, wykluczając inne czynniki i inne zakłady pracy, w których pracował M. J.. Poza tym wniosek zmierzał do przedłużenia postępowania sądowego i stanowił wyraz niezadowolenia pozwanego z treści opinii. Przede wszystkim jednak był spóźniony. Okoliczność, że zmarły pracował w spawalnictwie była znana pozwanemu niemal od początku procesu, pozwany jednak ani nie podnosił tej kwestii aż do wydania opinii przez biegłego pulmonologa ani nie wnosił o badanie tej kwestii przez innego biegłego, choćby wskazany wyżej Instytut z Ł., mimo, że pełnomocnicy stron zostali zobowiązani do złożenia wszystkich wniosków dowodowych pod rygorem ich późniejszego pominięcia już w dniu 18.09.2014 r. na rozprawie. Złożenie wspomnianego wniosku dopiero po niekorzystnej dla pozwanego opinii biegłego pulmonologa jest w istocie próbą poszukiwania zwolnienia pozwanego od odpowiedzialności za śmierć zmarłego męża i ojca powódek.

Odnosząc się do wniosku o przesłuchanie lekarza leczącego – psychiatry powódki, należy stwierdzić, iż w niniejszej sprawie w zakresie stanu psychicznego powódki I. J. procedował biegły psychiatra i nie było potrzeby, aby wypowiadał się psychiatra leczący. Sąd w zakresie stanu zdrowia psychicznego I. J. przeprowadził dowód z opinii biegłego psychiatry, który w ocenie Sądu dokonał dogłębnej analizy stanu jej zdrowia, w tym zebrał wywiad odnośnie leczenia i w sposób jasny biegła psychiatra przedstawiła fazy leczenia i choroby. Tym samym ewentualna dokumentacja powódki z leczenia i wskazanie konkretnych poradni nie wniosłoby nic nowego do sprawy. Z powyższych względów wnioski nie zasługiwały na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powódki O. R. i I. J., domagały się zasądzenia od pozwanego

(...) S.A. w T.:

- zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w kwotach odpowiednio 40.000 zł i 80.000 zł,
- odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej odpowiednio w kwocie 10.000 zł oraz 5.000 zł,
- renty w kwocie po 400 zł miesięcznie na rzecz I. J.,
- odszkodowania za koszty leczenia i pogrzebu w kwocie 14.634,33 zł na rzecz I. J.,
- kosztów leczenia psychologicznego O. R. w kwocie 845 zł,

wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie.

Pozwany kwestionował swoją odpowiedzialność jak również żądanie pozwu co do zasady jak i wysokości domagając się jego oddalenia.

Bezspornym w przedmiotowej sprawie było, że M. J. (mąż i ojciec powódek) w okresie od 3 marca 1969 r. do 22 kwietnia 1969 r. oraz od dnia 21 kwietnia 1971 r. do dnia 21 sierpnia 1971 r. M. J. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku maszynisty maszyn – wałowego i ślusarza warsztatowego w Przedsiębiorstwie Produkcyjno-Handlowo-Usługowym (...) S.A. z siedzibą w T. (obecnie (...) S.A. z siedzibą w T.). Poza sporem było, że firma prowadziła działalność w zakresie produkcji wyrobów azbestowo-cementowych oraz wełny mineralnej. M. J. zmarł w dniu 4 lutego 2012 r. na skutek nowotworu złośliwego – międzybłoniaka opłucnej, który doprowadził do niewydolności krążeniowo- oddechowej. Niesporne było, że po jego śmierci stwierdzono u niego chorobę zawodową – międzybłoniaka opłucnej. Spór sprowadzał się do ustalenia, czy za przyczynę śmierci M. J. tj. nowotwór złośliwy odpowiada pozwany, czy istnieje związek przyczynowy pomiędzy jego zgonem a chorobą zawodową, a jeśli tak to czy należą się powódka świadczenia wyszczególnione w pozwie i w jakiej wysokości.

Podstawę odpowiedzialności pozwanego stanowią przepisy art. 430 k.c. i art. 435 § 1 k.c. Zgodnie z art. 430 k.c., kto na własny rachunek powierza wykonanie czynności osobie, która przy wykonywaniu tej czynności podlega kierownictwu i ma obowiązek stosowania się do jego wskazówek, ten jest odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną z winy tej osoby

przy wykonywaniu powierzonych jej czynności. Stosownie do treści art. 435 § 1 k.c. prowadzący na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody (pary, gazu, elektryczności, paliw płynnych itp.) ponosi odpowiedzialność za szkodę na osobie lub mieniu, wyrządzoną komukolwiek przez ruch przedsiębiorstwa lub zakładu, chyba, że szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej albo wyłącznie z winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, za którą nie ponosi odpowiedzialności.

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy, należy zauważyć, że M. J. do czasu hospitalizacji z powodu międzybłoniaka opłucnej nie chorował przewlekle z powodu schorzenia układu oddechowego. Nowotwór złośliwy międzybłoniak opłucnej uznany za chorobę zawodową był lub z wysokim prawdopodobieństwem mógł być skutkiem pracy zmarłego w firmie (...) S.A., obecnie (...) S.A. przy produkcji materiałów cementowo-azbestowych. Istnieje bezpośredni związek przyczynowo-skutkowy z rozpoznaną i udokumentowaną chorobą zawodową a zgonem M. J.. Biegły sądowy pulmonolog M. W. podkreślił, iż brak jest podstaw do stwierdzenia by wpływ na powstanie nowotworu złośliwego z powodu którego zmarł M. J. miała praca u innych pracodawców niż (...) S.A. Ponadto z akt sprawy z postępowania dotyczącego stwierdzenia u niego choroby zawodowej wynika, że pozwana spółka nie dysponuje wynikami pomiarów stężenia włókien azbestu w powietrzu z okresu zatrudnienia M. J. na rzecz spółki. Wyniki pomiarów czynnika szkodliwego dla zdrowia występującego w środowisku pracy wykonanych w latach 1988 i 1989 przez (...) Towarzystwo (...) w Ł. wykazały zawyżone stężenia włókien respirabilnych azbestu na terenie całego zakładu, tj. zarówno w pomieszczeniach pracy jak i poza nimi. Tym samym mąż i ojciec powódek był narażony na pył azbestu. Prezes Zarządu pozwanego A. K. wskazał, że pracownicy nie posiadali odzieży ochronnej chroniącej drogi oddechowe. Również stwierdził, że M. J. był narażony na pył azbestu wykonując prace nie tylko bezpośrednio w halach produkcyjnych, ale również poza nimi, tj. w pomieszczeniach pomocniczych, szczegółowo wyjaśniając proces tworzenia azbestu, jego ulatniania się i osadzania.

Podnoszona, przez pozwanego okoliczność, iż M. J. pracował zbyt krótko u pozwanego i nie był bezpośrednio narażony na działanie azbestu, przez co w jego ocenie nie doszło do wywołania choroby zawodowej z tej przyczyny, nie zasługiwała na uwzględnienie. Pozwany w ten sposób podważał nie tylko opinię biegłego pulmonologa, lecz także decyzje o stwierdzeniu istnienia choroby zawodowej. Postępowanie orzecznicze przed Państwową Powiatową Inspekcją Sanitarną i (...) Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym wykazało, że M. J. zmarł na międzybłoniaka opłucnej, będącego chorobą zawodową, która powstała w związku z kontaktem z azbestem. M. J. tylko w pozwanym zakładzie pracy miał kontakt z azbestem. Inne wykonywane przez niego formy zatrudnienia w tym na stanowisku spawacza nie miały związku z chorobą. Powyższe zostało potwierdzone również przez biegłego pulmonologa w niniejszej sprawie. Krótki okres zatrudnienia nie powoduje, że mąż i ojciec powódek nie został narażony na działanie azbestu.

Sąd nie podziela stanowiska pozwanego, iż zatrudnienie M. J. w Fabryce (...) w M. na stanowisku frezera oraz prace wykonywane przez niego na stanowisku spawacza w innych zakładach pracy przyczyniły się do zachorowania przez niego na międzybłoniaka opłucnej. Ze zgromadzonego materiału dowodowego nie wynika, aby inne szkodliwe czynniki poza pyłem azbestu przyczyniły się do choroby zawodowej M. J.. Pozwany nie wykazał, aby w innym zakładzie pracy występowały czynniki wpływające na rozwój tej choroby, a wniosek złożony w celu udowodnienia tej tezy okazał się spóxniony. Biegły sądowy M. W. dysponował dokumentacją sprawy łącznie z aktami sprawy administracyjnej w przedmiocie stwierdzenia choroby zawodowej i jednoznacznie stwierdził, że brak jest podstaw do twierdzenia by wpływ na powstanie nowotworu złośliwego u M. J. miała praca u innych pracodawców niż u pozwanego.

Reasumując, pozwany ponosi odpowiedzialność za wywołanie choroby zawodowej u M. J.. Istnieje bezpośredni związek przyczynowy pomiędzy zgonem M. J. a chorobą zawodową, tj. międzybłoniakiem opłucnej.

Zgodnie z art. 446 § 4 k.c. Sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Krąg uprawnionych do domagania się kompensaty krzywdy odpowiada podmiotom, które mają prawo żądać naprawienia szkody majątkowej na podstawie art. 446 § 3 k.c.

Kompensacie podlega doznana krzywda, a więc w szczególności cierpienie, ból i poczucie osamotnienia po śmierci najbliższego członka rodziny. W wyroku SA w Lublinie z dnia 18 października 2012 r. (I ACa 458/12, LEX nr 1237237) uznano, że na rozmiar krzywdy podlegającej kompensacie na podstawie art. 446 § 4 k.c. mają przede wszystkim wpływ: dramatyzm doznań osoby bliskiej, poczucie osamotnienia i pustki, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, rodzaj i intensywność więzi łączącej pokrzywdzonego ze zmarłym, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem jego odejścia (np. nerwicy, depresji), rola w rodzinie pełniona przez osobę zmarłą, stopień, w jakim pokrzywdzony będzie umiał się znaleźć w nowej rzeczywistości i zdolności jej zaakceptowania, leczenie doznanej traumy oraz wiek pokrzywdzonego. Natomiast w wyroku SN z dnia 12 września 2013 r. (IV CSK 87/13, LEX nr 1383297) podkreślono, że krzywda wywołana śmiercią współmałżonka jest jedną z najbardziej dotkliwych i najmocniej odczuwalnych z uwagi na rodzaj i siłę więzów rodzinnych oraz rolę pełnioną przez niego w rodzinie, a poczucie krzywdy, wynikające z osobistego żalu, bólu, osamotnienia, cierpienia i bezradności, może powiększać świadomość, że na jednego małżonka spada cały ciężar opieki duchowej i materialnej, wychowania i odpowiedzialności za małoletnie dzieci.

Artykuł 446 § 4 k.c. jest reakcją ustawodawcy na konieczność zwiększenia ochrony ofiar zdarzeń kryminalnych. Przyznanie zadośćuczynienia pieniężnego ma na celu zrekompensować krzywdę za naruszenie prawa do życia w rodzinie i ból spowodowany utratą najbliższej osoby (wyrok SA w Lublinie z dnia 7 lipca 2009 r., II AKA 44/09, LEX nr 523973). Naruszenie prawa do życia w rodzinie stanowi dalece większą dolegliwość psychiczną dla członka rodziny zmarłego niż w przypadku innych dóbr, a jej skutki rozciągają się na całe życie osób bliskich. W przypadku gdy uprawniony z art. 446 § 4 k.c. stał się osobą samotną, a z uwagi na wiek nie może już założyć rodziny, utrata osoby bliskiej ma zawsze charakter nieodwracalny (wyrok SA w Łodzi z dnia 14 kwietnia 2010 r., I ACa 178/10, niepubl.). Ustalenie wysokości zadośćuczynienia z art. 446 § 4 k.c. winno nastąpić według kryteriów branych pod uwagę przy zasądzaniu zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych (art. 23 i art. 24 w zw. z art. 448 k.c.), z uwzględnieniem jednak ciężaru gatunkowego naruszonego dobra (wyrok SA w Łodzi z dnia 14 kwietnia 2010 r., I ACa 178/10, niepubl.). Przy czym podkreśla się również, że rozmiar zadośćuczynienia może być odnoszony do stopy życiowej społeczeństwa, która pośrednio może rzutować na jego umiarkowany wymiar i to w zasadzie bez względu na status społeczny i materialny pokrzywdzonego. Przesłanka "przeciętnej stopy życiowej" społeczeństwa ma więc charakter uzupełniający i ogranicza wysokość zadośćuczynienia tak, by jego przyznanie nie prowadziło do wzbogacenia osoby uprawnionej, nie może jednak pozbawiać zadośćuczynienia jego zasadniczej funkcji kompensacyjnej i eliminować innych czynników kształtujących jego rozmiar (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2014 r., sygn. akt IV CSK 112/14, Lex nr 1604651 i powołane tam orzecznictwo).

Odnosząc poczynione w tej części uzasadnienia uwagi do okoliczności niniejszej sprawy, po uwzględnieniu zakresu doznanej przez powodów krzywdy wskutek śmierci męża i ojca M. J., uznać należy, że mające je rekompensować zadośćuczynienie jest należne powodkom. Powódki wykazały istniejące więzi rodzinne pomiędzy każdym z nich a zmarłym M. J., a ponadto wykazane zostały doznane cierpienia, ich rozmiar, uwzględniając czas trwania, długotrwałość i nasilenie cierpień psychicznych, wiek uprawnionych, a także konsekwencje powstałe w życiu powódek w związku ze śmiercią M. J., wpływ czasu oraz aktualną sytuację powódek. Z dokonanych w niniejszym postępowaniu ustaleń niewątpliwie wynika, że śmierć ojca i męża stanowiła dla powódek źródło cierpień psychicznych, a rozmiar doznanej przez nie krzywdy bezsprzecznie wpłynął na ich dalsze życie. Powódki łączyły silne więzi emocjonalne z mężem i ojcem.

Dla I. J. był to nie tylko mąż, ale również przyjaciel. Stanowił dla niej oparcie w sprawach życia codziennego jak i w walce z chorobą schizofrenią paranoidalną. Powódka po jego śmierci stała się osobą zamkniętą w sobie, nie uczestniczy w życiu społecznym, nie spotyka się ze znajomymi czy z rodziną. Rokowanie wobec istniejących obecnie objawów, jak apatia, zubożenie wypowiedzi, spłycenie i niespójność reakcji emocjonalnych, społeczne wycofanie i zmniejszenie dostosowania społecznego jest wyraźnie niekorzystne. Po śmierci męża ujawniły się wcześniej niezauważalne deficyty poznawcze, wycofanie emocjonalne i społeczne powódki. Śmierć męża spowodowała, że objawy należące do kręgu „negatywnych” schizofrenii ujawniły się silniej. Powódka przeżyła żałobę i związane z tym większe niż dotychczas poczucie bezradności, lęku i niepokoju o własną przyszłość. Powódka jest beczynna apatyczna, ciągle niechętna

do aktywności, stała się wycofana emocjonalnie. Powódka straciła oparcie, poczucie sensu życia, osobę która była nie tylko mężem, nie również przyjacielem, mobilizowała do podejmowania aktywności zadaniowej, uczestniczenia w życiu rodzinnym i towarzyskim. Śmierć M. J. przyczyniła się do nasilenia symptomów zaburzeń psychicznych powódki. I. J. może liczyć tylko na wsparcie córki, jednakże nie chce wyjechać z nią do Wielkiej Brytanii.

Dla O. R. śmierć ojca była również traumatycznym przeżyciem, gdyż była z nim związana emocjonalnie. Po śmierci ojca podjęła leczenie psychologiczne. Powódka zmaga się z zaburzeniami adaptacyjnymi oraz zaburzeniami poznawczymi. Problemy z zaburzeniem koncentracji uwidoczniły się po śmierci M. J.. Powódka po śmierci ojca stała się bardziej nerwowa, agresywna i płaczliwa. O. R. straciła wsparcie ojca w ważnych dla niej wydarzeniach, m.in. nie uczestniczył w jej ślubie, a z uwagi na jego śmierć uroczystość była skromna. Ponadto wspierał ją finansowo, miała z nim dobry kontakt.

Wszystkie wskazane powyżej okoliczności sprawiają, że nie ulega żadnej wątpliwości, iż wskutek utraty zarówno męża jak i ojca powódki doznały znacznej krzywdy, która w sposób negatywny wpłynęła na ich dalsze życie. Uwzględniając zaś wymienione powyżej przesłanki, które wpływają na rozmiar doznanej krzywdy (poczucie osamotnienia i pustki, rodzaj i intensywność więzi łączącej powodów z M. J., trauma, stopień w jakim śmierć męża i ojca wpłynęła na odnalezienie się powodów w nowej rzeczywistości i ich funkcjonowanie, również obecne, a także intensywność i długotrwałość smutku, bólu, rozpacz, poczucia krzywdy) należało przyznać powódkom z tytułu zadośćuczynienia kwoty po 80.000 zł na rzecz I. J. oraz 40.000 zł na rzecz O. R..

Dodać też należy, że powyższe kwoty zadośćuczynienia z jednej strony nie są symboliczne, stanowią wartość odczuwalną, a zatem spełniają charakter kompensacyjny zadośćuczynienia. Z drugiej zaś strony przyznane kwoty uwzględniają przesłankę „przeciętnej stopy życiowej” i nie prowadzą do wzbogacenia powodów.

W dalszej kolejności powódka I. J. wystąpiła z roszczeniem o zwrot kosztów leczenia i pogrzebu, a O. R. o zwrot kosztów leczenia psychologicznego.

Zgodnie z art. 446 § 1 k.c. jeżeli wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia nastąpiła śmierć poszkodowanego, zobowiązany do naprawienia szkody powinien zwrócić koszty leczenia i pogrzebu temu, kto je poniósł.

Krąg uprawnionych jest ograniczony do osób, które faktycznie poniosły te koszty, natomiast nie ma znaczenia, czy należą one do osób bliskich zmarłego bądź czy są jego spadkobiercami. Obowiązek zwrotu kosztów leczenia dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy przed śmiercią poszkodowanego podjęto w stosunku do niego czynności lecznicze, a zobowiązany odpowiada za pokrycie ich kosztu na podstawie art. 444 § 1 k.c. Chodzi więc o koszty leczenia niezbędne i celowe z uwagi na stan zdrowia poszkodowanego.

Obowiązek zwrotu kosztów pogrzebu obejmuje swym zakresem wydatki poniesione zgodnie z lokalnymi i środowiskowymi zwyczajami, a które obejmują przygotowanie pogrzebu, samą ceremonię oraz postawienie nagrobku. W szczególności za uzasadnione tradycjami uważa się poniesienie kosztów: przygotowania zwłok do pogrzebu i ich dostarczenia na cmentarz, nabycia trumny, kremacji zwłok, zakupu miejsca na cmentarzu, postawienia nagrobku, zakupu kwiatów i odzieży żałobnej, koszty ceremonii pogrzebowej, poczęstunku po pogrzebie dla osób bliskich (por. wyrok SN z dnia 4 czerwca 1998 r., II CKN 852/97, OSN 1998, nr 11, poz. 196; wyrok SN z dnia 6 stycznia 1982 r., II CR 556/81, LEX nr 8388; wyrok SN z dnia 22 stycznia 1981 r., II CR 600/80, LEX nr 8301; wyrok SN z dnia 7 marca 1969 r., II PR 641/68, OSN 1970, nr 2, poz. 33).

Powszechnie przyjmuje się, że obowiązek zwrotu kosztów obejmuje tylko wydatki, które można uznać, że stosownie do okoliczności utrzymane są w rozsądnych granicach (w przeciętnej wysokości) i zarazem wyłącznie już poniesione w chwili żądania zwrotu (por. także A. Cisek, W. Dubis (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski, Komentarz, 2013, art. 446, nb 5; M. Safjan (w:) K. Pietrzykowski, Komentarz, t. I, 2013, art. 446, nb 10; A. Śmieja (w:) System prawa prywatnego, t. 6, s. 757). W wyroku SN z dnia 9 marca 2007 r. (V CSK 459/06, LEX nr 277273) sąd stwierdził, że chociaż z treści art. 446 § 1 k.c. nie wynika w sposób jednoznaczny ograniczenie zakresu zwrotu kosztów pogrzebu, w tym kosztów

wystawienia nagrobka, jednak powszechnie przyjmuje się, że koszty te podlegają zwrotowi w ograniczonym zakresie. Nie są to więc wszelkie koszty poniesione przez konkretną osobę w konkretnym przypadku, lecz zwykle ponoszone wśród określonego kręgu podmiotów, ponieważ granice obowiązku zwrotu wyznaczają zwyczaje przyjęte w danym środowisku.

Odnosząc się do roszczenia I. J., Sąd za zasadne uznał wydatki powódki na pokrycie kosztów leczenia męża oraz jego pogrzebu w kwocie 11.134,33 zł. Na powyższe składają się: nagrobek – 5.000 zł, postawienie nagrobka – 350 zł, rezerwacja miejsca na cmentarzu – 800 zł, wiązanki kwiatów – 290 zł, usługa pogrzebowa – 3.088,80 zł, ogłoszenia w gazecie, nekrologii – 105,43 zł, piżamy, ręczniki, kapcie – 300 zł, przejazdy do szpitala – 300 zł. Sąd na podstawie art. 322 k.p.c. uwzględnił wysokość poniesionych kosztów na piżamę, ręczniki itp., uznając, że doświadczenie życiowe nakazuje przyjąć, że tego typu zakupy są z reguły czynione przy okazji pobytu w szpitalu, zwłaszcza przez ludzi w starszym wieku.

Sąd nie uwzględnił przy tym wydatków na odzież pogrzebową oraz soki i środki higieniczne dla M. J. podczas pobytu w szpitalu. Powódka nie wykazała w oparciu o art. 6 k.c. wysokości ponoszonych przez siebie wydatków w tym zakresie. W szczególności powódka nie przedstawiła żadnych rachunków potwierdzających zakup odzieży pogrzebowej dla męża. Sąd nie neguje, że powódka taki zakup zrobiła, niemniej jednak z uwagi na brak dowodów zakupu ubrania, potwierdzającego jego wysokość Sąd nie uwzględnił tego wydatku. Sąd nie może domniemywać, że powódka w określonej wysokości dokonała zakupu ubrania pogrzebowego dla męża, tylko musi opierać się na dowodach, których w tym przypadku nie można zastąpić dyspozycją art. 322 kpc, gdyż udokumentowanie zakupu ubrań rachunkami nie wiąże się z żadną trudnością. Sąd również nie uwzględnił wydatków poniesionych przez powódkę w postaci żywności i środków higienicznych dla męża podczas jego pobytu w szpitalu. W ocenie Sądu wydatki takie nie mieszczą się w ramach bezpośredniego związku przyczynowego z chorobą i śmiercią M. J.. Sąd pragnie zwrócić uwagę, iż w szpitalu jest zagwarantowane dla pacjentów wyżywienie oraz środki higieniczne. Dodatkowy zakup żywności czy środków higienicznych nie jest wydatkiem koniecznym i usprawiedliwionym, który powodowałby zwrot tych kosztów na podstawie art. 446 § 1 k.c. Wobec powyższego powództwo w zakresie zwrotu kosztów za żywność, środki higieniczne i odzież pogrzebową podlegało oddaleniu.

Ponadto należy zwrócić uwagę na treść uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2009 r., III CZP 140/08, w której stwierdzono, że zasilek pogrzebowy przewidziany w art. 77 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) nie podlega uwzględnieniu przy ustalaniu odszkodowania dochodzonego na podstawie art. 446 § 1 k.c. Z tego względu Sąd zasądził koszty związane z pogrzebem, mimo otrzymania zasiłku pogrzebowego przez powódkę. Ugruntowanym poglądem jest bowiem cytowany wyżej pogląd, że u podstaw odszkodowania i zasiłku pogrzebowego leżą w istocie inne okoliczności prawne.

Przechodząc z kolei do roszczenia powódki O. R. o zwrot kosztów leczenia – konsultacji psychologicznych, to Sąd uznał, iż powódka wykazała wysokość poniesionych kosztów za pomocą przedłożonych rachunków. Powódka przedstawiła łącznie rachunki za kwotę 845 zł i taka też kwota podlegała uwzględnieniu na poczet roszczenia z art. 446 § 1 k.c.

Reasumując, Sąd uwzględnił powództwo wobec I. J. w zakresie zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w kwocie 80.000 zł oraz odszkodowania za zwrot kosztów leczenia i pogrzebu w kwocie 11.134,33 zł, łącznie w wysokości 91.134,44 zł, o czym orzeczono **w punkcie 1** sentencji wyroku.

W punkcie 4 sentencji wyroku Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powódki O. R. kwotę 40,845 zł na którą składają się: 40.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz 845 zł tytułem zwrotu kosztów leczenia.

Przechodząc do oceny zgłoszonego przez powodów roszczenia w zakresie odsetek ustawowych należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 481 § 1 k.c., jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może

żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi.

W orzecznictwie wyrażany jest pogląd, który Sąd podziela, że jeżeli zobowiązany nie płaci zadośćuczynienia w terminie wynikającym z przepisu szczególnego lub w terminie ustalonym zgodnie z art. 455 k.c., to uprawniony nie ma możliwości czerpania korzyści z zadośćuczynienia, jakie mu się należy już w tym terminie. W takiej sytuacji odsetki za opóźnienie w zapłacie zadośćuczynienia należnego uprawnionemu powinny się należeć od tego właśnie terminu. Poglądu tego nie podważa pozostawienie przez ustawodawcę zasadzenia zadośćuczynienia i określenia jego wysokości w pewnym zakresie uznaniu sądu. Przewidziana bowiem w art. 448 k.c. możliwość przyznania przez sąd odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia za krzywdę nie zakłada dowolności ocen sądu, a jest jedynie konsekwencją niewymiernego w pełni charakteru okoliczności decydujących o doznaniu krzywdy i jej rozmiarze. A zatem mimo pewnej swobody sądu przy orzekaniu o zadośćuczynieniu, wyrok zasądzający zadośćuczynienie nie ma charakteru konstytutywnego, lecz deklaratywny (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 2014 r., sygn. akt I CSK 578/13, Lex nr 1532778; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2011 r., sygn. akt I CSK 243/10, Lex nr 848109 i powołane tam orzecznictwo).

Powódki roszczenia o wypłatę zadośćuczynienia i odszkodowania zgłosiły pozwanemu pismem z dnia 28 sierpnia 2013 r. wezwały pozwanego do zapłaty na ich rzecz świadczeń w terminie do dnia 5 września 2013 r. W odpowiedzi na wezwanie do zapłaty, pozwana spółka w piśmie z dnia 11 września 2013 r. nie uznała zgłoszonych roszczeń co do zasady jak i wysokości. W ocenie Sądu roszczenie o zapłatę odsetek ustawowych od dnia 6 września 2013 r. zasługuje na uwzględnienie, albowiem od tego dnia pozwany pozostaje w opóźnieniu w spełnieniu świadczenia, o którym mowa w powołanym art. 481 § 1 k.c. Od tego zatem dnia powodom należą się odsetki ustawowe. Powódka ponadto pismem z dnia 18 września 2014 r. rozszerzyła powództwo w zakresie zwrotu kosztów leczenia psychologicznego o kwotę 235 zł, domagając się odsetek za opóźnienie od dnia 19 września 2014 r. Pismo powyższe zostało doręczone bezpośrednio pełnomocnikowi pozwanego na rozprawie w dniu 18 września 2014 r. Zatem od dnia 19 września 2014 r. pozwany pozostaje w opóźnieniu w zakresie kwoty 235 zł.

Z powyższych względów Sąd uznał za zasadne zasądzenie od pozwanego na rzecz I. J. ustawowych odsetek za opóźnienie od kwoty 91.123,44 zł od dnia 6 września 2013 r. do dnia zapłaty. Z kolei co do O. R., to Sąd zasądził odsetki ustawowe za opóźnienie od kwoty 40.610 zł od dnia 6 września 2013 r. do dnia zapłaty oraz od kwoty 235 zł od dnia 19 września 2014 r. do dnia zapłaty.

Pozostałe roszczenia powódek nie zasługiwały na uwzględnienie i Sąd w punkcie **2 i 5 wyroku** oddalił powództwo wobec powódek w zakresie roszczeń o odszkodowanie z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej, a ponadto wobec I. J. – renty i omówionych powyżej wydatków na odzież pogrzebową, soki i środki higieniczne dla M. J.. Wobec omówienia powyżej powodów na podstawie których Sąd oddalił powództwo wobec roszczenia powódki I. J. o zwrot kosztów za odzież pogrzebową, soki i środki higieniczne, nie powielano w tym miejscu ponownie tej argumentacji, tylko omówiono pozostałe oddalone roszczenia powódek.

Zgodnie z art. 446 § 3 k.c. Sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej.

W judykaturze i doktrynie ukształtowało się stanowisko, że chociaż należy przy zasądzaniu tego odszkodowania uwzględniać całokształt okoliczności wpływających na sytuację życiową najbliższych zmarłego, to jednak kompensata ta ma służyć naprawieniu szkody majątkowej (por. uchwała SN (7) z dnia 26 października 1970 r., III PZP 22/70, OSN 1971, nr 7–8, poz. 120; A. Cisek, W. Dubis (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski, Komentarz, 2013, art. 446, nb 17; W. Czachórski (w:) System prawa cywilnego, t. III, cz. 1, s. 678; Z. Radwański, A. Olejniczak, Zobowiązania, 2012, nb 655; M. Safjan (w:) K. Pietrzykowski, Komentarz, t. I, 2011, art. 446, nb 31–32; odmiennie Z. Masłowski (w:) Komentarz, t. II, 1972, s. 1120 i n.).

Zakresem odszkodowania na podstawie art. 446 § 3 k.c. objęty jest uszczerbek określany mianem pogorszenia się sytuacji życiowej wskutek śmierci poszkodowanego, wywołanej uszkodzeniem ciała lub rozstrojem zdrowia. Nie jest

to zatem pełna kompensata całej szkody majątkowej spowodowanej tą śmiercią i z pewnością nie obejmuje tych uszczerbków, które podlegają naprawieniu na podstawie art. 446 § 1 i 2 k.c.

Z pogorszeniem sytuacji życiowej mamy do czynienia wówczas, gdy śmierć bezpośrednio poszkodowanego wywołuje różnorodne następstwa, przejawiające się w uszczerbku poniesionym przez inne podmioty, w postaci przykładowo uczucia osamotnienia i trudności życiowych dziecka pozbawionego troski i opieki matki, osłabienia energii życiowej, przyspieszenia choroby. Generalnie odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. obejmuje szkody, które nie ulegają uwzględnieniu przy zasądzeniu renty, choć są to szeroko pojęte szkody majątkowe, pomimo tego, że nieuchwytne lub trudne do wymierzenia i obliczenia, ale prowadzące do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej osoby najbliższej (por. A. Cisek (w:) Kodeks..., s. 801).

Pogorszenie sytuacji życiowej, o którym mowa w art. 446 § 3 k.c. polega nie tylko na pogorszeniu obecnej sytuacji materialnej, ale obejmuje także przyszłe szkody majątkowe, często nieuchwytne lub trudne do obliczenia, niemniej prowadzące do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej osoby najbliższej (wyrok SN z dnia 2 grudnia 2009 r., I CSK 149/09, LEX nr 607232).

Roszczenie z art. 446 § 3 k.c. przysługuje „najbliższym członkom rodziny zmarłego”. Przyjmuje się, że do grona tego zalicza się takie osoby, których sytuacja życiowa kształtowała się w pewnej zależności od zmarłego oraz istniał faktyczny stosunek bliskości ze zmarłym. Stopień pokrewieństwa ma natomiast znaczenie wtórne, choć samo pokrewieństwo musi wystąpić. Najczęściej będą to więc małoletnie lub niesamodzielne dzieci, małżonek, pozostający ze zmarłym we wspólnym gospodarstwie domowym. Do kręgu tego zalicza się również dalszych zstępnych i wstępnych, macochę, ojczyrna (por. M. Safjan (w:) Kodeks..., s. 1448; A. Cisek (w:) Kodeks..., s. 801; wyrok SN z dnia 10 grudnia 1969 r., III PRN 77/69, OSNC 1970, nr 9, poz. 160). Roszczenie o odszkodowanie z art. 446 § 3 przechodzi na spadkobierców uprawnionego.

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy należy uznać, że nie doszło do **znacznego** pogorszenia się sytuacji życiowej powódek.

Powódka I. J. wraz z mężem dysponowała miesięcznie dochodem w kwocie co najmniej 3.000 zł, co stanowi kwotę 1.500 zł na jedną osobę. Powódka otrzymywała wówczas emeryturę, która była niższa niż 1.500 zł. Po śmierci męża emeryturę zamieniono jej na rentę rodzinną, której wysokość obecnie wynosi ok. 2.000 zł netto miesięcznie, a która dysponuje tylko powódka. Z powyższego wynika, że pomimo, iż powódka dysponuje miesięcznie mniejszym dochodem (2.000 zł zamiast 3.000 zł), to z drugiej strony dysponuje większym dochodem na jedną osobę niż jak jej mąż żył (wcześniej 1.500 zł a obecnie 2.000 zł). Powódka za rachunki płaci ok. 1.000 zł. miesięcznie. Niewątpliwie uległa pogorszeniu jej sytuacja życiowa, jednak nie w sposób znaczny w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. Tym samym brak było podstaw do uwzględnienia roszczenia powódki w żądanej kwocie 5.000 zł. Ubocznie Sąd pragnie podkreślić, że pogorszenie sytuacji powódki w sferze niematerialnej zostało zaspokojone zasądzonym na jej rzecz zadośćuczynieniem.

Powódka O. R. domagała się zasądzenia na jej rzecz kwoty 10.000 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej. W ocenie Sądu nie doszło u powódki do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej. Powódka przed śmiercią ojca nie pracowała, mieszkała w Wielkiej Brytanii z ówczesnym partnerem (obecnie mężem) i małoletnim synem. Obecnie powódka nadal mieszka z rodziną w Anglii i nie pracuje. Zatem w sferze materialnej nie doszło do pogorszenia sytuacji życiowej powódki. Powódka posiada wyższe wykształcenie i może podjąć zatrudnienie. Syn uczęszcza do przedszkola, zatem powódka może świadczyć pracę. W ocenie Sądu okoliczność, że powódka przyjeżdża kilka razy w roku do Polski – do matki, wydaje pieniądze na bilety, nie podejmuje pracy w związku z tym, gdyż obawia się jej utraty z powodu częstych wyjazdów, nie ma bezpośredniego związku przyczynowo-skutkowego ze śmiercią jej ojca. Ponadto powódka w Wielkiej Brytanii otrzymuje na dziecko benefity w wysokości ok. 800 – 1.000 funtów, uzyskując podobny dochód do wynagrodzenia za pracę uzyskiwanego przez jej męża. Z powyższych względów roszczenie podlegało oddaleniu.

Zgodnie z art. 446 § 2 k.c. osoba, względem której ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny, może żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody renty obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego. Takiej samej renty mogą żądać inne osoby bliskie, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współzycia społecznego.

Roszczenie o zasądzenie renty ma charakter odszkodowawczy, ale ponieważ ma kompensować korzyści, jakie uprawniony utracił przez śmierć poszkodowanego, jego zakres wyznaczają okoliczności prawnie relewantne dla ustalenia wysokości świadczenia alimentacyjnego (por. A. Śmieja (w:) System prawa prywatnego, t. 6, s. 760–761). Tak więc uprawniony do alimentacji może domagać się świadczenia renty przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego, w wysokości obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego.

Prawo do renty na podstawie art. 446 § 2 zdanie pierwsze k.c. ma małżonek, który przed śmiercią swojego współmałżonka nie pracował zarobkowo i to bez względu na swoją zdolność do samodzielnego utrzymania się. Obowiązek alimentacyjny między małżonkami na podstawie art. 27 k.r.o. ma charakter bezwzględny i nie uchyla go zdolność małżonka do samodzielnego utrzymania się z pracy zarobkowej lub prowadzonej działalności gospodarczej (por. także wyrok SN z dnia 24 sierpnia 1990 r., I CR 422/90, OSN 1991, nr 10–12, poz. 124, z glosą A. Szpunara, OSP 1992, z. 1, poz. 7; wyrok SN z dnia 28 lipca 2005 r., V CK 31/05, Mon. Praw. 2005, nr 17, s. 827).

W okolicznościach niniejszej sprawy powódka I. J. przed śmiercią męża nie pracowała, pobierała świadczenie emerytalne, podobnie jej mąż. Łącznie otrzymywali około 3.000 zł miesięcznie świadczeń z ZUS. Powódka twierdziła, że M. J. pracował dorywczo i uzyskiwał z tego tytułu dochód w wysokości 300 zł miesięcznie. W ocenie Sądu powódka nie wykazała (w świetle art. 6 kc.), że jej mąż pracował dorywczo oraz jaką ewentualnie kwotę z tego tytułu uzyskiwał. Obecnie powódka pobiera rentę rodzinną w wysokości 2.000 zł miesięcznie. W ocenie Sądu powódka z uzyskiwanego świadczenia jest w stanie zaspokoić swoje potrzeby. Nie stanowi jej uzasadnionych potrzeb, tym bardziej potrzeb uzasadniających przyznanie renty z art. 446 § 2 k.c. okoliczność, że powódka utrzymuje dorosłego syna. Nie ma żadnego związku pomiędzy brakiem pracy jej syna a śmiercią męża. Zasady współzycia społecznego wskazują, że dorosłe dzieci mieszkające z rodzicami powinny pomagać rodzicom w utrzymaniu. Skoro syn nie pracuje, nie dokłada się do wydatków związanych z utrzymaniem mieszkania, to nie można oczekiwać, że powódka będzie zaspokajać jego podstawowe potrzeby swoim kosztem, tj. nie zaspokajając ich w niezbędnym zakresie z otrzymywanej renty. Zatem powyższe okoliczności skutkowały oddaleniem roszczenia.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 108 k.p.c. W związku z tym Sąd kosztami procesu związanym z powódką I. J. obciążył pozwanego kosztami procesu w 88%, a powódkę I. J. w 12%. Z kolei kosztami procesu związanymi z powództwem O. R. obciążył pozwanego w 81%, a powódkę O. R. w 19%. Szczegółowe rozliczenie kosztów procesu wobec stron Sąd pozostawił zgodnie z dyspozycją art. 108 k.p.c. referendarzowi sądowemu po uprawomocnieniu się wyroku (**pkt 3 i 6 wyroku**).

SSO Iwona Godlewska